

Parkinson

Barbara Holm

Redaktørur á Vikuskiftis Sosialinum

Parkinson og vit

Hví eru føroyingar harðari raktir av rístandi sjúkuni enn aðrir heimsborgarar?

Tað er spurningurin, sum fleiri granskarar hava sett sær seinastu árin. Men enn hevur tó ikki eydnast at finna fram til orsökina. Ivaleyst eru tær fleiri, og sum Maria Skaalum Petersen, ph.d og granskari vísur á, so eru fleiri viðurskifti kannað og útilokað sum orsökir til høga parkinsonsálíð í Føroyum, og framvegis sita hópin av granskarum dagliga og arbeiða við at finna fram til hví tað rakar føroyingar harðari.

Men fyri parkinson-sjúklingar kring landið er fyri so vítt líkamikið hví sjúkan rakar. Mest umráðandi fyri teir er, at almenningurin fær eitt betri forstáls fyri hvussu gerandisdagurin er fyri ein við parkinsonsjúkuni. Í temasiðunum hesaferð kanst tú lesa um Trónd Nolsøe av Tvøroyri, sum seinastu 15 árin hevur livað við parkinsonsjúkuni.

– Vit hava øll lyndi til at halda, at sjúkan einans merkir rístandi hendur, men veruleikin er, at sjúkan er ógvuliga hörð við tey, sum hon

rakar, sigur Tróndur millum annað.

Onkrir dagar eru betur og aðrir verri. Tað ásannar Joan Steinberg Joensen úr Klaksvík, sum seinastu árin hevur upplivað mann sín John William Joensen stríðast við sjúkuni. At forstáls mangan vantar millum fólk, kennir hon alt til.

Og júst tað er eisini niðu-rstøðan hjá Parkinson-felagnum. Korini hjá parkinsonsjúklingum og teirra avvarðandi eru ov vánalig í Føroyum í dag, og sum heild er almenningurin illa upplýstur um stöðuna. Eisini kann tað taka upp til tvey ár at fáa staðfest sjúkuna í Føroyum, hóast vit vita, at hetta er ein sjúka, sum rakar okkum meinari enn aðrar tjóðir.

Les um lívið við parkinson, um at vera avvarðandi hjá einum parkinsonsjúklingi og um gransking á økinum í dag, í temasiðunum hesaferð.

Góðan lesihug.

BARBARA@SOSIALURIN.FO

Hví er títtleikin av Parkinson hægri í Føroyum enn í grannalondunum

– Brot úr putlispælinum

TJÓÐHILD PATURSON

Hóast vit hava granskað 10 ár, kunnu vit ikki útnevna eina orsök til høga títtleikan av parkinsonsjúku í Føroyum. Spurningurin er ógvuliga samansettur. Man kann siga, at spurningurin er eitt stórt putlispæl, og at granskingin nú er í holt við at finna fram tey brotini, sum møguliga eru partar av myndini. Maria Skaalum Petersen, Phd og granskari hevur staðið á odda fyri arbeiðinum heilt frá byrjanini, og var í 2005 við til at staðfesta høga parkinsonstíttleikan í Føroyum.

Grindin kann vera ein bríkkur í putlispælinum

– Tá ið vit fóru í gongd við arbeiðið funnust hypotesir um at skaðilig evni, so sum PCB og kviksilvur, kundi vera ein av orðkunum til parkinsonsjúku. Av tí at vit vistu um høga innihaldið av kviksilvuri og PCB í tvøsti og spiki, var tað vert at kanna, um nakað samband var ímillum grind í kostinum og parkinsonsjúku, greiðir

Maria Skaalum Petersen frá. Tað var sostatt ikki fyri at útskelda grindina at farið var í holt við kanningararbeiðið, men heldur tí at tað var tann vegin onnur gransking peikaði.

Í grein sum varð almannakunngjørd í 2008 (Maria Skaalum Petersen, Jónrit Halling & onnur), varð víst á eitt samband ímillum tvøst og spik í kostinum og parkinsonsjúku. Tað var kosturin í vaksna lívinum, heldur enn ávirkanin av kosti í móðurlívi, sum tyktist at ávirka.

D-vítamin mangul, ikki eitt týðandi brot í putlispælinum

Í 2014 (Maria Skaalum Petersena, Sára Bech & onnur) varð grein almannakunngjørd, sum viðgjörði, um D-vítamin mangul kundi verið ein orsök til høga títtleikan av parkinsonsjúku í Føroyum. Granskinguttanlands hevur víst, at D-vítamin tyktist at hava verjandi ávirkan á nervalagið, og at sjúklingar við parkinson hava lægri D-vítamin virðir enn frísk fólk utan sjúkuna (kontrollar). D-vítamin kann hava ávirkan á sjúkueyðkenni, sjúkugongdina og møguliga eisini

vandan fyri at fáa sjúkuna; tí bleiv tað kanna, sigur Maria Skaalum Petersen. Men hóast tey ikki kundu avvísa eitt veikt samband, kundi D-vítaminmangul ikki nýtast sum brot í putlispælinum í royndini at skapa eina mynd av orðkunini til høga títtleikan av Parkinson í Føroyum.

Kendar parkinson-ílegur passa heldur ikki til putlispælið

Tað finnast ílegur, sum eru kendar fyri at hava samband við Parkinson. Tað kundi hugsast at føroyingar, við tóttu familjubondunum, høvdu hægri títtleika av onkum av hesum ílegunum. Men niðurstøðan frá kanning í 2014 (Maria Skaalum Petersen, Ilaria Guella & onnur) er, at tað ikki ber til at siga, at sjáldsamir íleguvariantar, sum áður hava verið knýttir at Parkinsonsjúku í Føroyum, hava stórvegis týðning fyri útbreiðsluna. – Tað er tó einki lógið í hesum, tí vanligu kunnu kendar ílegur ikki greiða frá meira enn 5-10 % av sjúkutilburðunum. Tað kann tó hugsast at tað finnast aðrar ílegur